

SUVNI TEJASH VA UNUMLI FOYDALANISH DAVR TALABI

S.S.Akimbaeva.

Qoraqalpoq davlat universiteti.

“Muhandislik kommunikაციyalari qurilishi va mantaji” kafedrası stajor oqıtuvchısı

Hozirgi kunda aholi va qishloq xójaligi iste'molchilari tomonidan yer osti suvlaridan tógri va oqilona foydalanish, ularni muhofaza qilish masalasi tobora muammoga aylanib bormoqda. Jahonda yuz berayotgan iqlim ózgarishining natijasida mintaqamizda ham suv havzalarining suvsizlanishi, suv sarfining kamayishi, qishloq xójaligini rivojlantirish maqsadida yer osti suv manbalaridan ortiqcha foydalanish bilan bogliq antropogen ta'sirlar kuzatilmoqda.

Mamlakatimizda ham suvdan samarali foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ózbekiston Respublikasining “Suv va suvdan foydalanish tógrisidagi qonuni bu boradagi muhim huquqiy hujjat hisoblanadi

Hozirda respublikada 97 ta yer osti suv konlari aniqlangan bólib, ularning umumiy suv resurslari 63,9 mln. kub m/sutka (umumiy suv resurslarining 25%) tashkil qiladi, shundan shórligi 1 g/l gacha bólgan suvlar 25,8 mln kub m/sut (40%)ni tashkil qiladi.

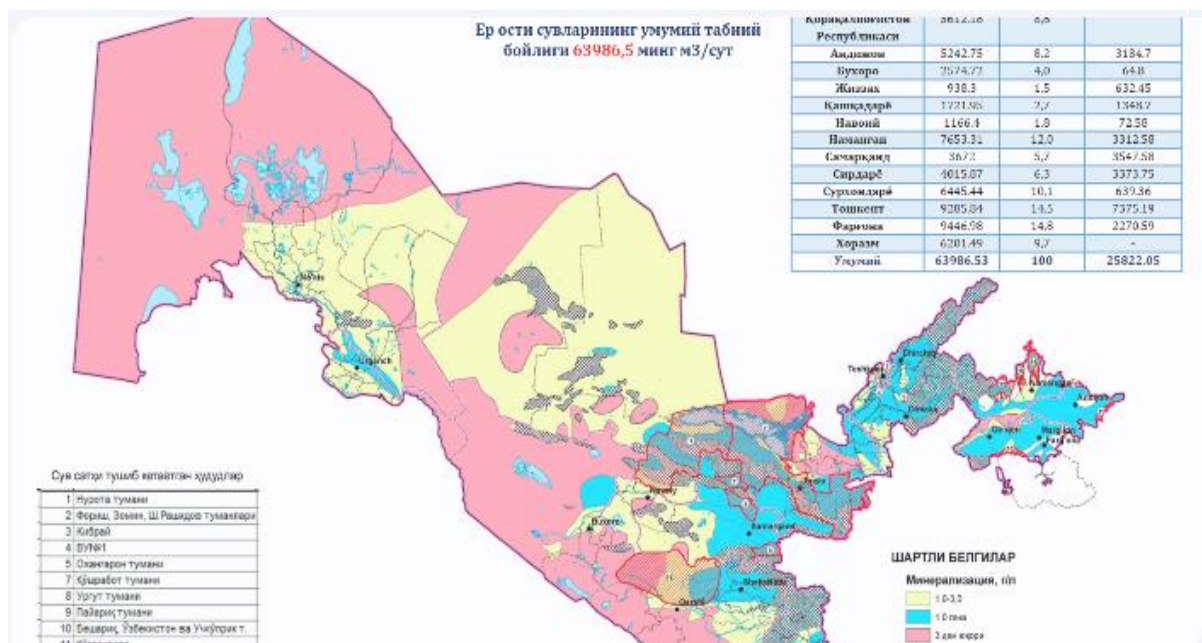
Ma'lumot uchun: Yer osti suvlari minerallanish darajasiga yoki erigan tuzlarning tarkibiga kóra 4 turga: chuchuk (1 g/l gacha), kam shórlangan (1-10 g/l), órta shórlangan (10-50 g/l) va yuqori shórlangan (50 g dan yuqori) turlariga bólinadi.

Yer osti chuchuk suvlari zaxiralari respublika bóyicha bir xil tarqalmagan bólib, asosan Toshkent viloyatida 28 foiz, Samarqand 14 foiz, Surxondaryo va Namangan 13 foizdan, Andijon – 12 foiz va Farqónaga – 8 foiz tógri keladi va respublika ichimlik suv ta'minotining 67 foizini tashkil etadi.

Shundan, Farqóna (29,1%), Namangan (13,2%), Qashqadaryo (10,8%), Samarqand (11,5%), Toshkent (10,3%) viloyatlarida yer osti suvlaridan keng foydalanilmoqda.

Yer osti suvlardan asosan qishloq xójaligi va sanoat maqsadlarda keng foydalanilayotgan bólib, jami 18,6 mln. kub m/sut yoki 6,8 kub km/yil miqdorida olinmoqda.

Hozirgi yer osti suvlari monitoringi tizimi 1465 kuzatuv quduqlaridan olingan suv namunalarining minerallashuv darajasiga asosan tahlil qilinmoqda.

Атроф-муһит обьектларининг ифлосланishi monitoringига kóра, yer osti сувларининг асосий ифлослантйрувчи моддалари саноят, қишлоқ хóжалиги ва коммунал корхоналар ҳисобланади. Республикамининг айрим ҳудудларида yer usti сув чиқариш тармоқлари

va drenaj tizimlarining qoniqarsiz holati, ayrim shaharlar va boshqa aholi punktlarida yer osti suvlari sathining intensiv kótarilishiga olib kelgan.

Xususan, Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida 6 ta yer osti suv konlari mavjud bólib, ular – Quyi Amudaryo, Qoraqalpoq, Ustyurt, Buzaybay, Tórtkól va Janubiy Orolbóyi artezian yer osti suvlari konlaridan iborat. Bugungi kunda mavjud bólgan jami 662 ta ekspluatatsion quduqlar yordamida turli maqsadlar uchun 46,41 ming m³/sut miqdorda suv olinmoqda.

Keyingi yillarda Amudaryoning yer usti oqimining kamayishi va yer usti suvlari sifatining yomonlashishi kuzatilmoqda. Ayniqsa kam suvli davrda yer osti suvlarining minerallashuvi daryoga yaqin linza (yer osti suvlari qatlam) larda 1,3-2,4 g gacha ortib bormoqda. Qishloq xójaligi yerlarini suóorish mintaqaviy ikkilamchi shórlanish jarayonlarining rivojlanishiga sabab bólgan. Yer osti suvlarining minerallashuvi 0,6-60,8 g/l oraliqda, asosan sulfat-xlorid-natriyli tuzlar bilan shórlanish kuzatilgan.

Qoraqalpoq yer osti suv koni hududidagi kanallar suvining kamayishi oqibatida Shumanay tumanida (1/3-son kuzatuv quduqda) yer osti suvlari sathining 1,5-3,5 m gacha pasayishi hamda mineral tarkib oshishi kuzatilgan 0,7-1,2 g/l ni tashkil etgan.

Ustyurt yer osti suv koni hududidagi "Ustyurtgazkimyo" kompleksida (Aqsholaq uchastkasi) joylashgan 2z-sonli kuzatuv quduóida 2019-2021-yillarda yer osti suvlari sathining 1,8 m dan 5,0 m gacha pasayganligi va mineralizatsiyasining 2 g/l dan 8,0 g/l ga kótarilgani kuzatilgan.

Yer osti suvlarining kamayishi va ifloslanishini oldini olish borasida nazoratni kuchaytirish va joylarda ekologik nazorat tadbirlari ótkazish bóyicha amaliy ishlar qilinmoqda. Tadbirkorlik subyektlari tomonidan foydalanishda bólgan 3886 ta yer osti quduqlari órganilganda 2299 ta yer osti quduqlar tegishli hujjatlarsiz foydalanib kelinganligi aniqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. A.N.Gadaev. «Tábiy suvlarni qabul qilish inshootlari» Samarkand-2019y.
2. A.Agzamova. G.D.Gulyamov. «Yer osti suvlari dinamikasi» Toshkent-2015y.

3. Ichimlik suvi ta'minoti va oqova suv tizimini yanada takomillashtirish hamda sohadagi investitsiya loyihalari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida <http://lex.uz/docs/5017983>

4. O'zbekistan Respublikasi suv xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-4892953>